

ДУРЖУЛГАДАН КАШ СӨС

м.н. Кудун ам-даа хийдмн маан. Октябр 60 тымы кудун чувун чурттаахчалыры чеге. Тендур малавгынаан, ыра кудунчулардан сугавгынаа хевэр.

Кудука улай чурттаа ба жыны тудурыа та кым де «мерген угаанын» кижй тиз экекелен чүе? Ол тудуг доос туп-даа болбас, ол куду жылынчын-даа болбас мындй. Оол чылдагаанын тодарадымга, кудука ол салыр ким жй анаа чуртаар дээн чүе деп чугаа бар.

Сугдан увалог чүе ба аяас, кым соогу дүжү ким чеге, кайыс суугаа бир дег айткыргыч Октябр 60 тымы кудунчузун чопу нымта сала да ларый шинтиргэлетине иргил?

Б. МОНГУШ.
Чөөн-Хемчик район.

БИЛЕ

Чуртгыл Авыч чеч програм-
мазын ботталдылары хангыт
чылдын херээ эвес дээрар
олар ачы билин. СЭКП ТК
ини ноябрь (1982 ч.) Плену-
мунун шатайдыларындан уду-
тула ботлауларын он ботла-
беш чылдын ошалаада ботла-
туусуларынга толсунтар уду-
мунер даш районун херээ
ини ажал-ичилчел удам ку-
сениилгилкиниг ачылдылар.
Н. МӨНГӨ.

Чөөн-Хемчик районунун че-
рээндэги чөлүзелинин даш

газының оралактызы.

— Демин кет чоруй даг кырында чыт база билинсе, мычак салгыч бисче хат турган. Дөө ол доора кара өңү куду ыт база сезип ап турар, уула, кандай чоруй? Ол өңүни билип хевөөн, чыт артында өңү өңүн келди көрөдү, оң-дөң уула ачы сүмөлдө.

Шынап-ла ырааңдан долган чораш, өңүнүн ичиде өңүн келди, оңжум сымамыр баапы олурда, иренип чаа өңү бо чыткан. Калдарак-даа баг бажында халып, шурап-ла эгелдөн.

— Ийет, ире мында шала куду, бо өңү ичиде хевт-дир! — деп, уула ачы шуут-ла чугаалаарга, Миша-ның арны бериш дөн.

Ачылар дораан-ла өңүнүн калдыр өңүнүн кыры-биле чүмөт хире бургулаарган кээр орта, ире-даа херектешип-ле үнгөн.

— Ам-на билиндин, ааа! Бо ирен ытла үп баскан-дыр. (Топчуу. Эсеп № 222, 225, 275, 276 «Шында».)

дөң, иреже улам чокшунан кээр, ам чир орунунан келген. Оң ачыларга таарым-ча чок апарган.

Ам-даа кулак уок кылдыр алтырып-мычкырып, мычтарып сый шаап турда, ачы бир каш халаан, улаан-тыр манан бекен метр хире чокшунан кээр, уула шива артында чаштып, бооууну танаан ажиткан, бөлөткөнү турун алган.

— Калдаракты салба, Миша, эки өңүн, думчуууну бургулауу шуут каавыт! — деп дыныгы үп-биле дужаган.

Ол аразында ире улам чокшунан келген, уула бөзүк даан дөңдөн сора соккан, солгай халу-биле ачыже шы-валыкан, оң соонда база бир бутка турун чорда, Теве-р ачы иренип, ийи хол аразы тош кудурунче ылап дөң шытаан чоруй-ла, мажыны баапы дүжүргөн. Артында Ми-шанын багай сыгыр оңуу база-ла «тог» дөн.

Миша ол-ла бооу-биле хо-зеп турар аразында күжүр Калдарак ушта тырткан, баап сөртүшкөн, иренип кырында-ла барган — оң хил дорууну сөгүрүн алган салгычтер орта, кылыктан-ган бажы ире алгырыптарга, оран-делегей оңгар-дескээр чаңгылаан берген ыштак болган.

Бажыланган ире бир дедир-ди хонган, ытты хору-биле ан оңткан, ачыже солгай халуу харбайып алган бутка турун кээр орта, күжүр Те-верин далаш чокка шыга-ган, иренип тас кудурунче кыр салыкан. Карабинин үп өңү кеденде туруда

СССРЭ-ниң 1982 чылда Куруне и аңналының лауреаттары

Нефтичи АНАС ГАЛИЕВ

Татарияның алдарың нефтичын, «Та-таристың» бұдүрүге каттыжымшыкы-ның «Ленингоорестың» эргелешип нефть-таз тымкыларын бригадир А. З. Галиевка күп-ажыгы шыгаргай чедипкинерин, илтиги курааыраары тымкы, ажылаарына үлөзүлгөн, ажыдып ажиткы чоруну, уула техник-экономика кыргутарын чедип алы-рыпга илтиги кылааны дөң СССР-ниң 1982 чылда Куруне и аңналы тымкы.

Анас Заһириничин уурткан бригада-ам республика бир-ле дугаарында хой скважиналар ажыдаар араже илти-чкен. Оңу беш чылда планан ажыр тос муң топпа ажык нефтин кызып тып-кан. Бир скважина-суурга-ла ажылчын

«ЖИГУЛИЕР-НИН» КУБОГУ

ЛОНДОН. (СЭТА). «Лон-бард роял ауто клуб раз-ли» деп чык автомобиль-дер чарыкыга совет «Жи-гулиер» башкарган эки-лактар ийи чыл улаштыр бирги шаңналды чаалап алганар.

Волганың автоавоуду-га үндүргөн, бо авто-мобилдер «Ауди», «Форд», «Тойота» дөң ыштак ат-су-рагыл даштыкы фирмалар-ның автомобильдеринен ты-нар талазы-биле ашкан.

Бо чылгы улаг маргалда-нын маршуду конкут берге болган нарын болган. Ба-рык-ла 3 муң километр орук Уэльстин, Шотландияны болган Англияның аргалар-дыг болган даштыкы чөр-лери таварып эркен. Ында 716 километр орукта эң дү-рген чоруну 69 участоктар бар.

Ук маргалдага кирешкен 149 автомобилдерин чар-тында-лаа эвөөк финишке келген.

ИДЕПКЕЙЖЭЭН

Тыва АССР-ниң ыраажылар нитиелениң конференциязы өрткөн. Ыраажылар нитиеле-нин чорудуу турар ажылы-ны дугайында оң баштар чөрнөң дарагы А. Пановтун илтигели дыйнаан.

Сөөгү чылдарда Тыва ыраажылар нитиелени эвөөн ачыларын организаастан кылган. Амгы үеде республи-каның деңгисеринде эвөөн организаастандыа нити мыр коллективтеринде 4 муң ажык кижик кирип турар. Оларын репертуарында совет компози-торларын болгон орус, тыва уластуун ыраапы кирип турар. Хөгүм үедегиз чок чогаал-дарын хой-биле күөсүдир апарганы мыр коллективтер-нин мергежилниң өскөнүн көргүзүп турар. Эмелге ажылдакчыларын бо чылын болган республика көрдү-лөшкө эвөөн хой ыраапын капелла (үдөтө чокка) күө-сөткөн. Майаа республика эм-неленини (ууруткучу А. Ла-Саратович), респис эм-неленини (ууруткучу Юрий Черников), Улаг-Хем район эмнеленини (ууруткучу Илья Мохов), Чөөн-Хемчик ра-йон эмнеленини (ууруткучу Бите-оол Ондар) нити мыр коллективтери база хамар-жыр. Ол ыштак Барын-Хем-чик районун «Хемчик» мыр-таппынын улусчу ансамбли, Кызыл хоовайын мыр-таппы ансамбли, Кызылда куруневи педагогика институтунун бол-ган Красноармейск политех-никтин институтунун Кызыл-да филармония чини мыр коллективтери илтиг утка шынары белет, яны-бүрү хе-вирлери мыр чогаалдарын күө-сөткөн келгенер.

Күөсүдүкү шынарынн өздүгүн школачыларын чыл бүрүдө бөлүр чакы көрдү-лөшкөн көрүп боур. Улаг-Хем районун Шагаан-Артының № 1 школасын, Чөөн-Хем-чик районун Чадананын № 1 школасын, Кызылдын № 1, 7 школасынын нити мыр-ларын демдегеп боур.

Тыва музыка културанын сайзырап турар үезинде тыва композиторларын нити

Бистиң башкыларыыс ЧҮТКУЛ-БИЛЕ ЧҮГЛЕНГЕН

Барлык суурун ол-бо куду-мучуларында бажынарже бар чорун чик кылаштыг, ортумак сынып, херөөжөн кижини шууту таныыр. Ажыл соонда көөсүлөрдө-даа бажы-нарга бо-ла көстүр. Чазык тоңтуг хулузурин чорун. Ол бажынарга барган, ада-нелер-биле урутарын дугайында чугаалаар. Оуу Кызыл-Мажалык суурун школасында болган райо-нога бо-ла көрүп боур. Ол болза Барлык ортумак шко-ласынын бажыны Валентина Седина Шүрүк-тур.

Валентина Седина — тыва дыл болган литература бажымы. Оң эртирп турар кичээлдер солун болган ханы уткалгы. Кандыг-даа кичээл өөредиле номнары-биле кымыгаарлаттымыс. Көгүзүгү материалдар болган мемел-де помнар, хуруктар. Оң сөс, чугаа бурзу ханы уткалгы.

Бажылар-биле чегре-лештир, ол ада-нелер орту-зунга хой ажыды кылып турар.

Ада-нелер-биле бажы харылдаа тургузуп, оларны педагогикалык, психологика-лык кол-кол айтырлары-биле талчытырар өөредиле-ге-кызылалдыг дугаалаар — деп, ол чугаалаар.

Суурга ада-нелер хурулдары-га В. С. Шүрүк солун илти-келдер болган лекцияларын бо-ла кылдыр. Чүгө ада-нелерге эвөө, чурттакы чоң ортузунга хой-инти ажыда-рып кырып турар. Район болган кедө Совет депутаттыгына каш уулаа соңгудуп келген. Чоң-уну културалык көдүрүп дөң өскө эң-өөрү-биле калы организаагы ажыларын чоң чыныгыды деп номнар-ны мыр коллективтеринге та-раткан.

Ук нитиелени районнарды салгыларым ачыл чорун не-гедиле чедир ачылдаан, хыры-лаа Бие-Хем, Тес-Хем, Барын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Кызыл районнара кедээ ажыл-ишчилерге култура-массалыг ажылы конкут кошкак чорудуп турар.

Р. БАЛДАН.

СУД ЗАЛЫНДАН

ХЕРЕККЕ АЛБАН ТУРА

Николай Иванович Галиев 1934 чылда төрүтүнгөн. Эр-теми — беш класс дооскан. Чурттан турган чери — Кы-зыл хоорай. Моон мурунда хулган херек дөң ийи улаа хосталгазын казыдып шивит-тирип чораш. Н. Галиев оң база түшөл үндүрбөз. Сөөгү ийи чыл иштинде ажыл кылбай, арагалан чорун турган. Күш-ажыл-эмелге профилаторийинге ийи чыл эмделди-биле чоруткан. Орта ажылааынан эмделди турган, ажылаан алган ажа-ам дөгерге арагага барган.

Милиция органын ажыла-тирип алганы ажаа каш-лаа улаа садыларын турган. А. Галиев оңу херекке албайн келген. Ылган чорун тур-гаданын хол дөң эттөөн, Алайже дөңкөн. Милиция органын оңу үр бойбай ту-дуп алган. Бо бүгү оңу суд салдайына эгелдөн.

Кызыл хоорайын улусу Бу-ду Н. И. Галиевтин херөөн сайгыры ирөгөш, алкоголь-ден албада-биле эмнелген — шыгымын чурумуг күш-ажыл колониясында бир чыл хуусаалыг хосталгазын казып шивиткен.

Б. БОРИСОВ.

АКША-БАРААН ЛОТЕРЕЯЗЫ

1982 чылдың декабрь 29 — 30 хүнеринде ашма-бараан лотереязынын немелде (чаа чыл) үндүрүлгөзү болур. Билетини өртөз 30 көпөөк. Ол үндүрүлгөзү нитиини-биле 18 миллион рубль түңкүп ойнаашын кирген, ол дээрже, нити билеттерини түңкүчү 60 хуузу-дур.

Ашма-бараан лотереязын чаз чылаагы үндүрүлгөзүне 10280000 ойнаашыкын бар, өң иштине 21000 эг-херексел аймаа, 5147200 рубль түңкүп болган 12852800 рубль түңкүп ашма ойнааш кынырар бар.

Айлашканнарга «Моск-вич-2140» болган «Жигули» ВАЗ-21013 деп 200 автомоби-ль, яны-бүрү маркарларын 500 мотоциклдери, 300 пиа-нино, 1000 телевизор, 600 магнитофон, үш муң соодунчу, эр болган херөөжөн улустун 1700 хол шактары болган өс-не-даа унелиг ойнаашыкын таварыыр. Оң аңгыда 1 рубльден 200 рубль чедир ак-ша база ойнаашыкына тавар-жыр.

Чаз чыл үндүрүлгөзүниң билеттерин ажаалаа кассаларын-дан, магазинерден харылдаа бугурулгелеринден, кино-театрлардан, «Союзпечать» ки-осилеринден, нитииниң чен-нилерге чөрлериниң бугурул-гелеринден болган ронзалдар-дан садып ап боур.

Чаз чыл үндүрүлгөзүниң ашма-бараан лотереязын са-дып алынар.

«Тыва тууду» трестин № 48 тууду эргелеси ажылаары-биле мастерлерин, прорабтары-ны, участоктар начальнистер-ин, материалдык бөлүгү бажы-галарын, тууду маинпалары-нын элестиртерин, ол ыш-так бизнестарын, шүтүна-тууларын, мааларын, план-тиктарын болган үстүлге айттыгын туудузу професс-сияларга өөреникчилерин ча-лап турар.

Өөредилеги ажылааы-на, практика кырыга чор-удар, өөредиле үезинде ай-ла 75 рубль хемчөөлүг эти-пенди болор. Өөредиле доос-турга, мергежил разрядын тыштыр.

Акылга хуууш алгынган өг-бүлелиг кижилерге квар-тиралы элечет бугуулар боор, бот кижилерин — чагай-жы-ды туутууган объектилерге кырыр.

ЭРГЕЛЕДН ТУРАЧ ТЕ-РИ: Кызыл хоорайын Скал-ская кулдумчулунуң № 1 «а» бажып, телефон № 2-28-33, № 5 автобус-биле «10-гу сто-ловая» чедир чорун.

оң юбилейи байырлатынга көөрүнчө чапал тур.

Институттун турар чери: Кы-зыл хоорайын Ленин кудум-чузунун 34 дугаарлыг бажы.

ХАТЧЫЛ ЧЕРДЕ

Чазын чүве-дир. Шагаан-дай ашак Дашты-Тей ба-арыдан чор хонган инектерин тып алган. Хай-Баарында аа-ламын сүрүп чоруй барган. Сары-Бел бажына чорда, дааш өвөс дааш үнгөн. Чүу көрүп берди деп боодаш, хай көрүнүп келдирге, кызыл-сарыг дооуун-доууракты дээр шаар үндүрүшкөн, Хемчик упуңу дааш-шөңгөнүн дооуулардан уулап хай Бай-Талдан кел чор-раан. Ашак дүргөн-не аат чедирчте далашты, инектерин сыгыртташ чорупкан. Хат улашкычымын чай алындыр-бай чедо хонуп келген. Ол дыйдыма-дымаа, аат хыры-дан кижини ооргалыдан бу-рунгар, чүткүл шаап турар алган. Шагаандай ашак оңу туруп келген, эвөөн чүңгөш аалыңче угай ба-зынган.

А тус черик чурттакчыла-ры агаар-бодуктуң илтиг бодулаадына пат чачкычкан. Малчиннар күзгө, чазалга бажыла кырып чедо берген, өглерин иштинде багана-лааш кырылдан бажырып ер-теп алыр. Кымыр кижик алы-ты-хөдүг чорун дөңдө кө-лүң-чиримин мада-ла көрүп магалыдан алган турар. Бие-ги Шагаандай ашак ыштак ашынган хатна аңдар шап-тырылса тоол-домакка кир-гей-ле деп кым-даа кичөөн.

Бай-Тал хатчыла-да бод, оңа чор. Чылдың кайы-даа эдөөдө магадап ханмас

наас-чараш бойдус чурма-дыг, аң-мөңгү, бажык-бай-лаңгыч оран. Кыш, чай чок ырап бадын чыдар Хемчик хеминиң оң, солгай талаа-рында аржаал сутгарынн наанын ол дээр!

Бай-Талдың, Шивилиг ар-жаанын найырадың одоа дикши чоңуң адай берген таварылга эвөө. Маңаа чүгө Тыва иштинде эвөө, хайры Төвөөн чуртуустан өскө-даа край, областарында, хоора-ларыннан яны-бүрү наа-ларын муң-муң кижилер чылдыңна эвөө, кадымын эң-житишпаан. бот-боттарын бажып, найырадыккаш, өөр-үшкү-маңайлыг чаныш чо-рустар.

А «Бай-Тал» совхоз дөргө, чүгө райола эвөө, хайры республикада бай, шырап ажал-агыларын бирөөн. Ында автор өшкүдери, сар-лыктарын хой-биле өстүрүп турарын чугаалаар-ла, бай маагыч совхоз-тур дөңдө билине боор. Оң ажал-иш-тилер эвөөл-дөңдө, хүндү-дөңдө, чагай эткидиги кижилер.

Ычанган бистиң хатчы Бай-Талмыстың хатчыга кактырып, аржаалына чүпү, ажал-иштин чоңу-биле таны-жып, аяк шайын ийин кели-ринери күзедикис-биле ча-лаар бис.

Б. БАРБА.

ЧАДАГ-ТЕРГЕ

Чадат-терге спортунун «Аалын палыма бурзу» деп дөңгөй палымын Па-рижге Күйбешен чурттуг спортчу Иван Мишенкога тымкыкан.

Ол чылдың улаг маргалда-ларына кирешкен эң хой санын аяк, Францияга болган Италияга арктикөөн чарыштарың шаңналарын база чаалап алган. Ийги черде ГДР-ден Бернд Дроган, үшкүзүндө — Колумбиядан Кристофаль Перес. Эң эки оң спортчуларынн санына Гор-никейден — Юрий Баринов, Күйбештен — Анатолий Яр-кин олар база күргөнер.

ХҮРЕШ

Совет атлеттер түңкөл оюннарга Венгрияны чылды команданын тав-дөң, классиктиг хуретке үш катат дөңгөй кубугу чаалап алганар.

Совет команданын соста-вына олимпий чемпионы Якасылык Ушкешморов, Бахтан Багыдаев, дөңгөй чемпиону Геннадий Ермилов, дөңгөй чемпиондыгы тав-дөң Василий Фокин, Игорь Калыгин, Европа чемпионының тилекчиси Евгений Калыгин, Европа чемпионының тилекчиси Евгений Артюхин, Александр Литвинов, Владимир Арсеньев, Аслан Ибрагимов, Сергей Голубович олар хурешкенер.

РЕДАКЦИОННЫЙ АДРЕС: ИНАКС 667000

Частный адрес: ИНАКС 667000